

Sofist Düşüncenin Ortaya Çıkışında Etkili Olan İçsel Nedenler ve Bir problem olarak “EPISTEMOLOJİK BOŞLUK”

Doğa Felsefesinin odağında yer alan ‘Varlık, oluş ve değişme problemleri’ne dair teorik çözüm girişimleri belirli ve devrimsel nitelikte bir gelişme gösterdikten sonra ‘tıkanma’ noktasına gelmiştir:

Arkhe ve oluş probleminde odaklanan çözüm / açıklama girişimlerinde her ne kadar eleştirel diyalogun ya da rasyonalitenin ilk başarılı örneklerini görmek mümkün olsa da, henüz sınavı / eleyici unsur belirgin olmadığından, öne sürülen ‘teorilerin’ hangisinin doğru ya da hangilerinin yanlış olduğu belirlenememişti. Bu durumda karşı karşıya kalınan şey, bir teoriler çoğulluğu ve / veya çeşitliliğidir. Bu teoriler arasında ortak problem üzerinden naif bir bağ ve karşılaştırma imkânı doğsa da (belirtilmelidir ki teoriler arası geçişte problem de değişim göstermiştir), karşılaştırma epistemolojik bir ölçüt üzerinden yapılamamıştır. Böylesi bir ölçüt eksikliğinde varılabilecek menzile ulaşıldığını söylemek mümkündür.

Tartışma Konusu: *Temel olarak materyalist bir araştırma programı olarak değerlendirilebilecek olan bu yaklaşımın menziline ulaşması, bu noktada yüzleşilen epistemolojik boşluk ve Platon ile birlikte geçilen idealist perspektif arasında bir bağ kurulabilir mi?*

“Sokrates öncesi materyalist doğa felsefesi modelinin imkânlarının tükenmesinin, Sofistlerle birlikte başlayan yeni dönemi doğuran iç nedenlerden en önemlisi olduğunu düşünüyoruz. Şüphesiz bu husus, Sofistlerin neden ötürü bir Platon ve Aristoteles gibi doğa felsefesinde, varlık ve oluş probleminde yeni bir perspektiften hareketle yeni bir yolu arama yönüne gitmediklerini açıklamamaktadır. Ama eski yolun, eski araştırma modelinin imkânlarının tükenmesinin başka bazı nedenlerle birleşip, onların ilgilerini başka konulara yöneltmelerini açıklayabilmektedir”.

FELSEFE BÖLÜMÜ – SOFİSTLER DERSİ
DERS NOTLARI

Karşılaştırma ve dahi sınama ölçütünün yokluğunda (ya da teorik olarak ele alınmadığı için) ortaya çıkan çeşitlenmenin psikolojik bir direnç ve savrulma da yaratmış olması olasıdır. Öyle ki, eş zamanlı olarak tedavülde bulunan farklı ve kimi zaman da birbirini olumsuzlayan ‘teorilerin’ Yunan entelektüellerini ‘yordduğu’, “*bunların ortaya atılmasına imkân veren araştırma konularını bir yana bırakarak daha faydalı, daha işe yarar konularla veya şeylerle ilgilenme*” eğilimi yarattığı görülmektedir. O halde sofist düşünceye gömülü olan pragmatizm ile açığa çıkan bu eğilim arasındaki ilişki göz önünde bulundurulmalıdır.

Tartışma Sorusu: ‘Epistemolojik boşluk’ durumunda öne çıkan ya da sürülen ilk epistemolojik çerçevenin ‘paragmatizm’ dâhilinde olması ne anlama gelmektedir?

SOFİSTLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Sofist düşüncenin genel özelliklerini öncelikle çerçeveleyebilmek adına, önceli ve kısmen çağdaşı olan doğa felsefesi perspektifi (ya da araştırma programı) ile karşılaştırmak gerekir.

Buna göre,

Doğa Felsefesi	Sofist Düşünce
Amaç: <ul style="list-style-type: none">• “Nesnel gerçeklik”i bilmek.• Hiçbir çıkar gözetmeksizin hakikati (gerçekliğin doğru bilgisini) aramak.• Teorik bilgi (kavrayış) üretmek	Amaç: <ul style="list-style-type: none">• Helen kentlerinde bilgilendirme ve eğitime; yaşam sanatını ve denetimini öğretme.• Birincil Amaç: Pratik bilgi üretmek ve öğretmek

FELSEFE BÖLÜMÜ – SOFİSTLER DERSİ
DERS NOTLARI

Konu / Araştırma Nesnesi: Makro-kosmos	Konu / Araştırma Nesnesi: Mikro-kosmos
Yönelim: Doğa felsefesi içerisinde eleştirel yönelim.	Yönelim: Beşeri olan her şeye dair kuşkucu eğilim.
Yöntem: Spekülatif-tümdengelsel (*Empirik içerik ilkece dışlanmamıştır)	Yöntem: Empirik-tümavarımcı

1) **‘Sofist’ Terimi:** *Sofist, sofizm, sofistlik akıl yürütme* gibi terimler, Aristophanes, Platon ve Aristoteles’in negatif anlamlandırmaları nedeniyle kötü ve olumsuz bir anlam yükü ile yüklenmiş durumdadırlar. *Sofist* sözcüğü, kökeninde *bilge, bilgin*, herhangi bir konuda derin bilgi ve uzmanlık sahibi kişi anlamlarına gelmektedir. Kökensel anlam ile günümüz arasında bir benzeşim ya da devamlılık zinciri kurmak istenirse, günümüz ‘akademisyen’ / ‘uzman’ terimleri ile ‘sofist’ terimi arasında örtüşme kurmak mümkündür.

Tartışma sorusu: Kökensel anlamını esas alarak ‘sofist’ (sophist / σοφιστής, sophistes) terimiyle ‘filozof’ (philosopher / φιλόσοφος (philosophos)) terimi arasındaki farkı tartışınız.

Platon ve sonrası için ise sofistler, “şaşırtıcı, rahatsız edici, hatta utanç verici fikirlerin savunucusu” olmakla ve “şarlatanca ve küstah davranışları, boş gururları ve ahlaki zaafı ile birer kötü karakter” özellikleri ile anılır olmuşlardır. O kadar ki, bu dönemde sofistlik ‘sahte-felsefe’ olarak görülmektedir.

Olumsuz anlam yüklenmesinin nedenleri: Epistemolojik tartışma daha derin ve ciddi olmasına rağmen, olumsuz algının öne çıkan (/çıkartılan) nedeni Sofistlerin verdikleri ders karşılığında para talep etmeleri ve almalarıdır. Bu durum, dönemin ‘bilgi ve eğitim hakkında aristokratik denilebilecek bir anlayışa sahip insanların’ rahatsız etmesiyle ilintilidir. Bu rahatsızlığı arttıran diğer bir etken ise, ‘bu pahalı eğitimden’ ancak varlıklı insanların yararlanabiliyor olmasıdır. Güzel bir benzetimle bu “*düellonun serbest olduğu bir çağda kılıç*

FELSEFE BÖLÜMÜ – SOFİSTLER DERSİ
DERS NOTLARI

kullanma dersi veren öğretmenlerin eğitiminden ancak hali vakti yerinde olanların yararlanmaları, ücreti ödeyemeyecek durumda olanların ise onun dışında kalmalarına benzer bir şeydir”.

Esas epistemolojik tartışma ise, sofistlerin *düşünme biçimine* dairdir. Bu düşünme biçiminin doğrudan ve dolaylı sonuçlarının yönü şöyle şematize edilebilir: **epistemoloji – eğitim / öğretim – etik / politik düzlem.**

İleri Okuma Önerileri:

Ahmet ARSLAN, *İLKÇAĞ FELSEFE TARİHİ, SOFİSTLERDEN PLATON'A (Cilt 2)*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.